

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 AE DEN HAAG

Uw brief van	Ons kenmerk	Contactpersoon	Zoetermeer
	PO/KB/02/54148		25 oktober 2002
Onderwerp		Doorkiesnummer	
Inspectierapport 'Islamitische scholen en sociale cohesie'			

Ter inleiding

Hierbij bied ik u het door de inspectie van het onderwijs opgestelde rapport "Islamitische scholen en sociale cohesie" aan. Dit rapport bevat de bevindingen van de inspectie van bezoeken die dit jaar zijn afgelegd aan alle 35 islamitische basisscholen en de twee scholen voor islamitisch voortgezet onderwijs. In deze inspectiebezoeken is nagegaan of deze scholen voldoende bijdragen aan de integratie van hun leerlingen in de Nederlandse samenleving en daarmee voorwaarden scheppen die de sociale cohesie in de samenleving bevorderen.

Bij de parlementaire behandeling (20 juni jl.) van het onderwijsverslag 2001 van de inspectie, is deze rapportage door toenmalig staatssecretaris Adelmund aan de Tweede Kamer toegezegd. De aanleiding voor het inspectierapport is gelegen in het in februari 2002 door de AIVD (voorheen BVD) uitgebrachte rapport "De democratische rechtsorde en islamitisch onderwijs" en de daarbij behorende aanbiedingsbrief van het vorige kabinet (Kamerstukken II, 2001-2002, 28006, nrs. 1-2).

In dit rapport stelde de AIVD vast dat bij een ruime meerderheid van de onderwijsinstellingen van islamitische signatuur zich nauwelijks problemen voordoen in verband met de democratische rechtsorde. Ten aanzien van 20 procent van de islamitische basisscholen signaleerde de AIVD wel enkele aspecten die aanleiding dienden te zijn voor nadere zorg en aandacht zoals:

- de invloed van enkele personen met relaties met radicaal-islamitische organisaties in besturen van sommige islamitische scholen; deze invloed zou een negatieve uitwerking kunnen hebben op het klimaat op de scholen die ressorteren onder deze besturen;

- de aanwezigheid van sommige godsdienstleraren en leraren onderwijs allochtone levende talen (oalt) die zich geen voorstander betonen van integratie in de Nederlandse samenleving.

In reactie op deze punten werd aangegeven dat de inspectie van het onderwijs is gevraagd om speciale aandacht te besteden aan mogelijke anti-integratieve tendensen in het onderwijs. In antwoord op Kamervragen naar aanleiding van het AIVD-rapport (Kamerstukken II, Aangangselen handelingen 2001-2002, nr. 892, antwoord 6, 7 en 8) meldde staatssecretaris Adelmund dat nader onderzoek van de inspectie moet uitwijzen welke rol islamitische scholen vervullen ten aanzien van de integratie van hun leerlingen in de Nederlandse samenleving. Het bijgaande inspectierapport bevat de resultaten van dit onderzoek.

Het inspectierapport

Korthedshalve zijn onderstaand de belangrijkste conclusies van de inspectie weergegeven, telkens voorzien van een reactie mijnerzijds.

Algemene conclusie van inspectie

De inspectie constateert dat bijna alle scholen kiezen voor een open houding naar de Nederlandse samenleving. Eén school (basisschool As Siddieq te Amsterdam) kiest voor een pedagogisch klimaat dat, naar opvatting van de inspectie, leerlingen te afzijdig houdt van de Nederlandse samenleving. Daarbij worden overigens geen wettelijke voorschriften overtreden.

Volgens de inspectie verzorgen islamitische scholen onderwijs dat is afgestemd op de doelgroep. De centrale plaats van het onderwijs in de Nederlandse taal op deze scholen onderstreept deze conclusie. De scholen onderhouden over het algemeen goede contacten met andere scholen en met lokale instellingen en zijn zich bewust van het belang van ouderbetrokkenheid. Het pedagogisch klimaat op islamitische scholen blijft weliswaar wat achter bij het landelijk gemiddelde, maar de scholen voeren wel degelijk beleid gericht op de bevordering van de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen en op het overdragen van daarmee samenhangende algemeen geaccepteerde normen en waarden. Ook de teamvorming en de ouderbetrokkenheid liggen op islamitische scholen onder het landelijk gemiddelde, maar ook daarvoor geldt dat de scholen beleid voeren om dit te verbeteren.

De inspectie signaleert ten aanzien van een deel van de scholen risico's en tekortkomingen. Deze hebben onder andere betrekking op:

- onvoldoende bekendheid van de schoolleiding met de inhoud van het godsdienstonderwijs en/of van de lessen in allochtone levende talen;
- gebrek aan distantie tussen bestuur en schoolleiding of van vermenging van de bestuursrol en een functie op school in één persoon en van discontinuïteit binnen de schoolleiding.

De inspectie heeft de betrokken scholen hierop gewezen.

Hieronder geef ik ook nader aan op welke wijze ik hiermee wil omgaan.

Reactie op algemene conclusie

Buiten kijf staat dat het onderwijsbestel bestaansrecht biedt aan Nederlands

onderwijs op islamitische grondslag. Binnen de grenzen van de grondwettelijke vrijheid van onderwijs en vrijheid van godsdienst past het dat scholen hun religieuze identiteit kunnen benadrukken. Tegelijk mag van alle scholen verwacht worden dat ze hun leerlingen voorbereiden op integratie in de samenleving. Ten aanzien van een meerderheid van de islamitische scholen kan vastgesteld worden dat ze de integratie niet belemmeren. Bij een deel van de scholen zijn hierover in meerdere of mindere mate twijfels. Ik acht het van groot belang dat de betrokkenen bij het islamitisch onderwijs het inspectierapport aangrijpen om tot verdere verbetering van de kwaliteit van het onderwijs op deze grondslag te komen. Waar mogelijk zal dit vanuit de overheid worden gestimuleerd. In mijn reactie op de onderstaande verbeterpunten wordt hierop nader ingegaan.

Door inspectie gesignaleerde risico's/tekortkomingen

Volgens de inspectie is op een deel van de scholen sprake van risico's en tekortkomingen ten aanzien waarvan verbeteringen noodzakelijk zijn. Deze hebben betrekking op:

1. het islamitisch godsdienstonderwijs;
2. het oalt;
3. de bestuurscultuur (verhouding tussen bestuur en management; externe contacten).

Ad 1. Islamitisch godsdienstonderwijs

Ten aanzien van het godsdienstonderwijs op islamitische scholen constateert de inspectie dat - conform de wettelijke voorschriften - de voertaal in het godsdienstonderwijs Nederlands is. De pedagogisch-didactische invulling van dit onderwijs vormt evenwel een probleem. Uit de gesprekken met de scholen leidt de inspectie af dat een belangrijk knelpunt daarbij is dat er geen goede, per leerjaar uitgewerkte methode beschikbaar is. Door het ontbreken van een dergelijke methode hebben de godsdienstleraren onvoldoende houvast. Voor de ontwikkeling van een dergelijke methode is volgens de inspectie een bovenschoolse aanpak met professionele ondersteuning geboden.

Voorts wordt geconstateerd dat op veertien scholen sprake is van een gebrek aan inzicht bij de schoolleiding ten aanzien van de inhoud van het godsdienstonderwijs. De inspectie acht het wenselijk dat dit inzicht op deze scholen wordt verbeterd, omdat de kwaliteitszorg van de school zich immers ook tot dit onderdeel van het curriculum uitstrekt.

Reactie

Van de zijde van de overheid dient afstand te worden bewaard bij de beoordeling van de inhoud van het godsdienstonderwijs op de scholen. Dit verlangt het beginsel van scheiding van Kerk en Staat.

Het door de inspectie gesignaleerde gebrek aan een goede, per leerjaar uitgewerkte godsdienstmethode met bijhorend lesmateriaal voor docenten en leerlingen, wordt ook door vertegenwoordigers van het islamitisch onderwijs als knelpunt ervaren. Het Islamitisch Pedagogisch Centrum (IPC) heeft inzicht in het materiaal dat voorhanden is. Dit materiaal is volgens het IPC vaak fragmentarisch (zo bestaat er geen doorlopende methode voor alle leerjaren). Veel materiaal is vertaald vanuit

het Arabisch, Turks of Marokkaans en is daardoor vaak te weinig leerlinggericht (sluit onvoldoende aan op de belevingswereld van de leerlingen). Het IPC acht het goed mogelijk om ook tegen de achtergrond van de verschillende binnen de Islam te onderscheiden stromingen, een methode te ontwikkelen die kan rekenen op een breed draagvlak. Binnen deze methode dient voorzien te worden in een kennismaking voor leerlingen met andere belangrijke geestelijke stromingen binnen de Nederlandse samenleving.

In het kader van het bevorderen van de sociale cohesie acht ik het wenselijk dat een dergelijke ontwikkeling van goed lesmateriaal mogelijk wordt gemaakt. In het kader van de wet Subsidiëring Landelijke Onderwijsondersteunende Activiteiten (WSLOA) zal de SLO, instituut voor leerplanontwikkeling, in 2003 in nauwe samenwerking met het IPC en het Christelijk Pedagogisch Studiecentrum (CPS) genoemd materiaal gaan ontwikkelen. Momenteel werken deze instanties aan een gezamenlijk plan van aanpak dat in december 2002 beschikbaar komt. De rolverdeling hierbij zal zijn dat de SLO als 'hoofdaannemer' optreedt. De SLO en het CPS stellen hun pedagogisch-didactische expertise, zowel in algemene zin als specifiek op het gebied van levensbeschouwelijk onderwijs, beschikbaar. (De SLO heeft onlangs een belangrijke rol gespeeld bij de ontwikkeling van een handreiking voor leerkrachten humanistisch vormingsonderwijs : het 'Bronnenboek voor humanistisch vormingsonderwijs'). Vanuit het IPC zal de inhoudelijke inbreng worden geleverd. Daarbij zal ook gebruik worden gemaakt van het door dit centrum opgericht platform van leerkrachten voor islamitisch godsdienstonderwijs.

Het ontwikkelde materiaal is niet alleen beschikbaar voor islamitische basisscholen. Ook leerkrachten en leerlingen die gebruik maken van de gelegenheid tot het volgen van islamitisch godsdienstonderwijs op openbare scholen, kunnen hun voordeel doen met dit materiaal. Dit geldt ook voor instellingen die leerkrachten voor dit godsdienstonderwijs opleiden. De verwachting is dat een goede godsdienstmethode door veel van de betrokken scholen zal worden gebruikt. Het IPC en de Islamitische Scholen Besturen Organisatie (ISBO) kunnen daarbij een stimulerende rol vervullen. Brede toepassing van deze methode, waarbij scholen hun eigen accenten kunnen zetten, kan ook bijdragen aan een beter inzicht van de schoolleiding in de invulling van het islamitisch godsdienstonderwijs op de school. Met de inspectie ben ik van oordeel dat een verbetering van dit inzicht op een aantal scholen gewenst is.

Ad 2. Oalt

Ten aanzien van het oalt als cultuureducatie, zoals dat op veel van de islamitische scholen aan de leerlingen van de groepen 5 tot en met 8 wordt gegeven, constateert de inspectie, net als bij het godsdienstonderwijs, dat de schoolleiding dikwijls onvoldoende zicht heeft op de inhoud van deze lessen. Daarnaast vormt bij de taalondersteuning door oalt-leraren in de onderbouw, de taalvaardigheid een probleem. Bij ruim 40% van de betrokken scholen is deze taalvaardigheid van één of meer oalt-leerkrachten zodanig dat deze leraren sinds 1 augustus jl. niet meer bevoegd zijn voor het geven van taalondersteuning. Vanwege het vooralsnog ontbreken van landelijke gegevens kan de inspectie niet vaststellen of dit beeld

kenmerkend is voor islamitische scholen.

Reactie

Het strategisch akkoord spreekt zich uit over de afschaffing van oalt per 1-8-2004. De afschaffing krijgt vorm door middel van een wetwijziging waarover finale besluitvorming plaatsvindt door de wetgever (regering en Staten Generaal). De voorbereiding van deze wetgeving heb ik inmiddels ter hand genomen. De bevindingen van de inspectie zal ik daarbij betrekken.

Dit geldt ook voor het inzicht in hoe de feitelijke situatie op de islamitische scholen zich verhoudt met het landelijk beeld. De inspectie verricht naar dit laatste momenteel onderzoek waarvan de resultaten beschikbaar komen in het kader van het onderwijsverslag 2002.

Het verlies van de bevoegdheid bij een deel van de oalt-leerkrachten om vanaf 1 augustus jl. taalondersteuning te geven in de onderbouw speelt in een breder verband dan alleen islamitische scholen. Momenteel wordt met de vakorganisaties overlegd over een convenant inzake een sociaal plan voor deze docenten. Doel van het convenant is deze mensen zoveel mogelijk te behouden voor het onderwijs. Mijn streven is dit convenant nog dit jaar te sluiten. Uw Kamer zal daarover worden geïnformeerd.

Ad 3. Bestuurscultuur (bestuur en management; externe contacten)

De inspectie concludeert dat de bestuurscultuur bij een aantal islamitische scholen voor verbetering vatbaar is. Deze conclusie is gebaseerd op de volgende signaleringen:

- bij ongeveer de helft van de scholen zijn de relaties tussen bestuur en directies niet duidelijk vastgelegd of is er sprake van een gebrek aan distantie tussen bestuur en schoolleiding. In dit laatste geval heeft de inspectie vastgesteld dat een bestuurslid of een persoon uit de kring van het bestuur tevens een functie in de school vervult. Dit staat volgens de inspectie een objectieve verantwoordelijkheid van het bestuur over de kwaliteit van de school in de weg en vormt een potentiële bron van conflicten;
- mede in relatie tot het vorige punt heeft de inspectie zorgen over de continuïteit in de schoolleiding bij veel scholen. Op bijna de helft van de scholen was er vlak voor het begin van het lopend schooljaar geen directeur in functie;
- de pr-functie bij islamitische schoolbesturen en bij de ISBO is nog niet goed tot ontwikkeling gekomen. De besturen tonen zich weliswaar voorstander van een open houding naar buiten, maar dit wordt onvoldoende voor het voetlicht gebracht. Dit heeft als gevolg dat men alleen van zich laat horen als men door (negatieve) berichtgeving in de verdediging wordt gedrongen. Een meer pro-actieve opstelling is daarom volgens de inspectie gewenst. Dit kan tot uiting komen in bestuurlijke acties om bijvoorbeeld de statuten te screenen op achterhaalde of misverstand oproepende bepalingen en in de ondertekening van het sponsorconvenant met betrekking tot transparantie en inzet van gelden die door derden worden ontvangen.

Reactie op conclusies inspectie t.a.v. bestuurscultuur

De signaleringen van de inspectie bieden de nodige aanknopingspunten ter verbetering van de bestuurscultuur binnen het islamitisch onderwijs. Dat deze cultuur kan worden verbeterd, is op zichzelf niet verwonderlijk gezien de jonge bestaansgeschiedenis van het islamitisch onderwijs. Binnen deze denominatie is daardoor minder bestuurlijke ervaring opgebouwd dan bij andere denominaties het geval is.

Positief is dat de inspectie verwacht dat de professionaliteit van de besturen de komende periode zal toenemen. Ik deel deze verwachting, waarbij voorop staat dat het islamitisch onderwijs in eerste instantie zelf verantwoordelijk is om deze verwachting waar te maken.

De positieve verwachting is mede gebaseerd op het bestuurlijk vernieuwingsproces dat binnen de ISBO afgelopen voorjaar in gang is gezet. Dit leidt er onder meer toe dat vermoedelijk begin november 2002 een nieuw bestuur van de ISBO wordt geïnstalleerd. De leden van dit bestuur zijn op voorspraak van een benoemingsadviescommissie onder leiding van mevrouw drs. N. Ginjaar-Maas voorgedragen. Deze commissie, waarvan een aantal leden afkomstig is van 'buiten' het islamitisch onderwijs, heeft daarvoor, uitgaande van de gewenste bestuurlijke professionaliteit, bestuursprofielen ontwikkeld en gehanteerd.

Op korte termijn zal ik met het nieuwe ISBO-bestuur in overleg treden om te vernemen welke (bestuurlijke) acties het van plan is te ondernemen naar aanleiding van de rapportages die dit jaar zijn verschenen rond het islamitisch onderwijs. Hierbij kan gedacht worden aan onder andere:

- actieve ondersteuning bij de ontwikkeling van een goede godsdienstmethode, inclusief het zorgen voor draagvlak binnen eigen kring;
- instelling van visitatiecommissies waarin docenten via vormen van intervisie een oordeel geven over de kwaliteit van en mogelijke verbeteringen binnen het onderwijs op elkaars scholen. Een dergelijke intervisie zou ook over richtingen heen gestalte kunnen krijgen;
- een initiërende en ondersteunende rol van ISBO bij het screenen van de statuten van aangesloten schoolbesturen op achterhaalde of ongewenste bepalingen;
- de ondertekening van het convenant sponsoring in het funderend onderwijs namens het islamitisch onderwijs;
- een verkenning naar een gericht cursorisch aanbod voor deskundigheidsbevordering van bestuurders van islamitische scholen (bestuursstijlen; heldere afbakening van bevoegdheden tussen schoolleiding en bestuur; aandacht voor pr-beleid etc.). Hierbij kan wellicht –in overleg- gebruik worden gemaakt van het door de grotere besturenorganisaties op dit vlak ontwikkelde aanbod.

Over de resultaten van het overleg met het ISBO-bestuur zal u worden geïnformeerd.

Oordelen inspectie over individuele scholen

De inspectie heeft bij een aantal scholen risico's en tekortkomingen vastgesteld ten aanzien van hun rol in het licht van sociale cohesie. In haar afzonderlijk

oordeel per school heeft de inspectie de concrete punten aangegeven ten aanzien waarvan de school de condities voor het bevorderen van sociale cohesie kan versterken. Ik heb de inspectie gevraagd de komende periode nadrukkelijk toe te zien op de wijze waarop deze scholen deze verbeterpunten ter hand nemen en mij daarover te rapporteren.

Tot slot

Het inspectierapport biedt waardevolle inzichten om de rol die Islamitische scholen spelen bij de versterking van de sociale cohesie te verbeteren. Ik heb er vertrouwen in dat betrokkenen die zich inzetten voor kwalitatief goed onderwijs op islamitische grondslag hieraan hun bijdrage zullen leveren.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

De minister voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

(Maria J.A. van der Hoeven)